

ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІСТИТУТ ІМ. Ф. РАКОЦІ ІІ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ІМ. АНТОНІЯ ГОДИНКИ

II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA
HODINKA ANTAL NYELVÉSZETI KUTATÓKÖZPONT

NYELVOKTATÁS, KÉTNYELVŰSÉG, NYELVI TÁJKÉP

TANULMÁNYOK A HODINKA ANTAL
NYELVÉSZETI KUTATÓKÖZPONT KUTATÁSAIBÓL

Szerkesztette:

**MÁRKU ANITA ÉS
HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA**

Audor-Shark
Ungvár, 2015

ББК К81.2(4Укр)
УДК 81'246.2 (047.31)

A kiadványban a II. RFKMF Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont munkatársainak egyéni kutatási projektjeiből született, valamint a műhelyhez egy-egy kutatási program révén kapcsolódó kutatók, doktoranduszok tanulmányai kaptak helyet. A lektorált kiadványból tájékozódhatnak a kárpátaljai magyar nyelvű oktatás aktuális kérdéseiről, problémáiról és perspektíváiról; olvashatnak Kárpátalja magyar dialektusairól; magyar és ukrán lexikai kölcsönzésekről az ukrán és a magyar nyelvben, valamint az internetes nyelvészet aktuális kérdéseiről kétnyelvű környezetben; pillanatképet kapnak Beregszász és Mezőgecse nyelvi tájképéről is; végül pedig a ma Kárpátaljaként ismert terület etnodemográfiai és nyelvpolitikai helyzetéről találnak áttekintést.

A kötet megjelenését támogatta:

A borítón **Kopriva Attila** „*Árnyékban*”-c. festménye látható

Lektorálta:

red. prof. dr. Kolláth Anna,

Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és
Irodalom Tanszék (Maribor, Szlovénia)

dr. habil. Vančo Ildikó,

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai
Tanulmányok Kara Magyar Nyelv- és
Irodalomtudományi Intézet (Nyitra, Szlovákia)

ISBN 978-617-7132-21-8

© A szerzők, 2015
© A szerkesztők, 2015

TARTALOM

Előszó	7
I. Nyelv és oktatás	11
Csernicskó István: A kárpátaljai magyar nyelvű oktatás színvonaláról	13
Beregszászi Anikó: A magyar mint anyanyelv oktatásának tárgyköre a magyartanárok képzésében Beregszászon	27
Dudics Lakatos Katalin: A nemek és a nyelvjárási attitűd összefüggéseiről egy kérdőíves felmérés tükrében.....	34
Ковтюк Іштван: Про питання перекладу з української мови на угорську і з угорської мови на українську	44
II. Kétnyelvűség, nyelvjárások	69
Márku Anita: Az internetes nyelvhasználat kutatásának lehetőségei a kárpátaljai magyarok gyakorlóközösségeiben	71
Karmacs Zoltán: Felvidéki és kárpátaljai etnikailag heterogén családok nyelvhasználatának és nyelvi szocializációjának jellemzői	89
Gazdag Vilmos: A kárpátaljai magyar nyelvjárások orosz/ukrán kölcönszavai.....	113
Bárány Erzsébet: Magyar eredetű lexikai elemek és azok értelmezése az ukrán nyelv szótáraiban	129
III. Nyelvpolitika, nyelvi tájkép, etnicitás	143
Molnár D. István: A népesség száma és anyanyelvi összetétele Kárpátalja mai területén 1869–1910 között.....	145

Hires-László Kornélia: Nyelvi tájkép és etnicitás Beregszászon.....	160
Tóth Enikő: A 2012-es nyelvtörvény gyakorlati alkalmazása: Mezőgecse példája	186
Csernicskó István – Fedinec Csilla: Nyelvpolitika határon: a 2012-es ukrainai nyelvtörvény elő- és utóéletéről	206
Séra Magdolna: Vegyes házasság, identitás, államnyelv (egy kvalitatív kutatás eredményeiből)	239

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR NYELVŰ OKTATÁS SZÍNVONALÁRÓL

Cserniczkó István

Az utóbbi öt-hat évben sokat hallhattunk, olvashattunk arról, hogy – elsősorban az ukrainai nemzetiségi, valamint nyelv- és oktatáspolitikai törekvések hatására – egyre több kárpátaljai magyar szülő dönt úgy, hogy ukrán tannyelvű iskolába íratja gyermekét, és sokan próbálták feltérképezni az így határozó szülők motivációit is (Molnár 2009a, 2009b, 2010, 2010b, 2010c, Séra 2009, 2010a, 2010b, 2014 stb.). Jóval kevesebb figyelem jutott azonban ezekben a publikációkban, illetve a kárpátaljai magyar oktatás átfogó elemzéséről készített közleményekben (például Beregszászi–Cserniczkó–Orosz 2001, Braun–Cserniczkó–Molnár 2010, Fedinec 1999, Hires-László 2011, Molnár–Orosz 2009, Orosz 1992, 1995, 2005, 2007, 2012, Orosz és mtsai 2010, 2011, 2012) a képzés színvonalának, hatékonyságának. Jellemző, hogy ha ez a témakör felmerült, akkor elsősorban magyarországi szerzőknél (pl. Papp 2010a, 2010b, 2012, 2014, Csete–Papp–Setényi 2010), vagy csupán az oktatás egy szűkebb szegmense vonatkozásában (Beregszászi 2002, 2004, 2012, Beregszászi–Cserniczkó 2007, Beregszászi–Márku 2003, Cserniczkó 2010). A kivételek közé sorolható Ferenc Viktória (2014) kutatási beszámolója.

A kárpátaljai magyar oktatás hitelessége, presztízse azonban nagymértékben függ attól, milyen színvonalú képzést nyújtanak intézményeink. Hiába őrizzük meg és fejlesztjük teljessé ugyanis a magyar nyelvű oktatási rendszert, ha az ott szerzett tudás nem versenyképes, s ha az oktatás alacsony színvonala miatt iskoláink nem a társadalmi egyenlőtlenségek kiegyenlítését, hanem konzerválását és újratermelését segítik.

Az oktatás színvonalának biztosítása azonban csak úgy lehetséges, ha követelményeinket és eredményeinket folyamatosan összevetjük egyrészt az ukrainai, másrészt például a magyarországi hasonló intézmények rendszerével. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy az iskolát válasz-

tó szülőnek a „magyar nyelvű vagy minőségi oktatás” dilemmájával kelljen szembenéznie. Fontos feladat, hogy a *vagy* kötőszó helyén az *és* álljon.

Az oktatás minőségének kérdése azonban mérések és reális egybevetések nélkül nehezen értékelhető (Papp 2010a, 2014). Az Ukrajnában a felsőoktatásba jelentkezők számára 2008-tól kötelezővé tett úgynevezett független tesztelés (azaz a tesztközpontokban tett felvételi vizsga) ad némi támpontot ahhoz, hogy meghatározzuk, hol tart a kárpátaljai magyar nyelvű oktatás az országos átlaghoz képest. Orosz Ildikó a 2008-as tesztelés eredményeit elemezve arra a következtetésre jutott, hogy a legtöbb választható tantárgyból a magyar tannyelvű iskolákban érettségizettek elérik vagy némileg meghaladják a kárpátaljai ukrán tannyelvű iskolákban érettségizettek szintjét. Például matematikából, biológiából, fizikából jobb teljesítményt nyújtottak ukrán iskolákban érettségizett kortársaikhoz képest. A magyarul oktató líceumokban, gimnáziumokban végzetek teljesítménye a szaktárgyakból jobb volt, mint az általános középiskolákban érettségizetteké (Orosz és mtsai 2012: 150–164). Ez azonban természetesnek tekinthető, mert a líceumokba és a gimnáziumokba előzetes kiválasztás után, felvételi rendszer alapján kerülnek a diákok, és egyébként is motiváltabbak, mint a hagyományos középiskolákban tanulók zöme (Orosz 2001). A magyar tannyelvű líceumok és gimnáziumok diákjai átlagban jobb teljesítményt nyújtottak, mint a hasonló típusú ukrán nyelven oktató intézmények végzősei. Kevesebb volt a nem teljesítők aránya, de kevesebben értek el 10–12-es osztályzatot is (Orosz és mtsai 2012: 150–164).

Kirívóan rosszak voltak ugyanakkor a magyar tannyelvű iskolák végzőseinek mutatói a valamennyi felsőoktatásba jelentkező számára kötelező ukrán nyelv és irodalom központi vizsgán. Miközben 2008-ban országos átlagban 8% bukott el az ukrán emelt szintű érettségien¹, a magyar tannyelvű iskolák végzősei között ez az arány csaknem 30% volt.² 2009-ben országos átlagban a felsőoktatásba igyekvő vizsgázók 9%-a nem ért el legalább 124 pontot az ukrán nyelv és irodalom vizsgán, Kárpátalján viszont 15%. A magyar tannyelvű iskolák 2009. évi végzőseinek 28%-a (535 fő) szeretne volna a felsőoktatásban folytatni a tanulmányait és futott neki a minden szakra,

¹ Lásd: <http://www.testportal.gov.ua>

² Lásd: *Kárpátalja* című hetilap 2008. június 6., 5. lap.

szakirányra körtelező ukrán nyelv és irodalom tesztnek. 44%-uk azonban elbukott ezen a vizsgán, és nem tanulhatott tovább.³

Az egységes szempontok szerint megszervezett érettségi/felvételi vizsgák eredményeinek elemzése arra is alkalmas, hogy a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák helyét meghatározza az ukrainai iskolarendszeren belül (lásd Pallay 2014). Ám arra nem használhatók ezek a mutatók, hogy általános képet kapjunk az ukrainai közoktatás színvonaláról. Az ukrán közoktatás átlagos színvonaláról mégis kaphatunk némi információt, ha figyelembe vesszük, hogy 2009-ben és 2010-ben a központi teszteken ukrán nyelvből és irodalomból érték el a legmagasabb átlagpontszámot a felvételizők: a maximális 200 pontból 2009-ben átlagosan 148,33 pontot szereztek, 2010-ben pedig 152,81-et. Fizikából voltak viszont a legalacsonyabbak az átlageredmények: 2009-ben 113,49, 2010-ben ennél némileg jobb, 117,37 pontos átlagot értek el a felsőoktatásba igyekvők.⁴ Ezek az eredmények akár jónak is mondhatók volnának (hiszen 2010-ben ukránból a maximum pontszám 76,41%-át, fizikából pedig 58,69%-át érték el az emelt szinten maturálók), ha nem tudnánk, hogy a fent közölt eredmények valójában hazug statisztika mutatói. A maximálisan megszerezhető 200 pontból ugyanis 100 pontot már akkor megkap a vizsgázó, ha kitölti a vizsga regisztrációs lapját. Vagyis ukrán nyelvből és irodalomból a valójában csupán 100 pontos rendszerben mindössze 52,81 pontot, fizikából pedig csak 17,37 pontot értek el átlagosan azok az érettségizők, akik a felsőoktatásban szeretnék folytatni a tanulmányaikat.⁵

A fenti adatokból az ukrainai közoktatás alacsony színvonalára következtethetünk. De az országos átlaghoz képest hol állnak vajon a kárpátaljai iskolák? S a régió intézményei között milyen helyet foglalnak el a magyar nyelven oktató intézmények? Ha ezekre a kérdésekre nem is tudunk egyértelmű válaszokat adni, némi fogódzót kaphatunk, ha megvizsgáljuk a tesztközpont központi honlapján a 2012., 2013. és 2014. évi független tesztelés országos és regionális eredményeit (1. és 2. táblázat).

³ Lásd: *Kárpátalja* című hetilap 2009. július 24., 13. lap.

⁴ *Урядовий Кур'єр* 2010. július 7.

⁵ *Урядовий Кур'єр* 2010. július 7.

1. táblázat. A továbbtanuláshoz minimálisan szükséges 124 pontot el nem érők aránya országos átlagban és Kárpátalján a 2012., 2013. és 2014. független tesztelés eredményei alapján

(Forrás: a <http://testportal.gov.ua/reports/> honlapon közzétett éves beszámolók)

Év	2012		2013		2014	
Tantárgy	Nem érte el a minimálisan szükséges 124 pontot (%-ban)					
	Országosan	Kárpátalján	Országosan	Kárpátalján	Országosan	Kárpátalján
ukrán nyelv és irodalom	9,21	16,07	9,12	14,32	9,04	13,75
Ukrajna története	9,17	11,80	8,22	10,42	3,60	4,63
matematika	8,95	14,55	7,42	9,66	6,69	7,90
egyetemes történelem	9,51	12,28	9,26	10,63	8,16	7,41
fizika	9,11	9,61	8,18	7,49	6,07	5,53
kémia	8,18	9,15	10,27	13,00	8,89	8,49
biológia	7,71	9,20	9,04	12,67	9,09	12,47
földrajz	8,67	13,30	9,73	13,20	9,89	13,66
angol nyelv	8,65	15,32	8,68	9,65	8,86	10,51
francia nyelv	10,14	36,36	3,42	12,50	6,08	13,16
német nyelv	7,53	16,13	7,89	15,00	8,17	8,41
orosz nyelv	9,60	15,00	8,98	14,29	9,07	18,99
Világirodalom	–	–	8,54	8,40	8,71	9,59

Ha azoknak a tanulónak az arányát vesszük figyelembe, akik nem érték el a továbbtanuláshoz minimálisan előírt 124 pontos határt, akkor azt láthatjuk, hogy 2012-ben a Kárpátalja oktatási intézményeiben végzett fiatalok minden tantárgyból lényegesen rosszabbul teljesítettek, mint az országos átlag. Különösen kirívó a kárpátaljaiak leszakadása francia, német, angol, orosz és ukrán nyelvből. Ha valaki számára ez az adat meglepő a hagyományosan több nyelv beszélőinek otthont adó régióban, vagy ha egyesek úgy vélik, a nyelvoktatás alacsony hatékonysága a magyar tannyelvű iskolákra csak az ukrán nyelv tanítására érvényes, annak ajánlom figyelmébe az ebben a témakörben végzett kutatásokat (Bárány–Husztí–Fábián 2011, Husztí–Fábián–Bárány 2009, 2010, Husztí–Fábián 2014, Husztí 2014, Fábián–Husztí–Lizák 2005).

Egy évvel később némiképp jobbak vidékünk iskoláinak eredményei, hiszen fizikából és világirodalomból valamivel az országos átlagnál kevesebben buktak el a kárpátaljai érettségizők. A nyelvekből tett vizsgák eredményei azonban ebben az évben is jelentősen gyengébbek, mint az ukrainai átlag. A 2014-es adatokat pedig akár előrelépésként is értékelhetnénk, ha mindenképp optimistán akarnánk látni az eredményeket. A legutóbbi tesztelés során ugyanis már három tantárgyból sikerült az országos átlagnál kevesebb bukást produkálniuk a kárpátaljaiaknak: egyetemes történelemből, fizikából és kémiából. Orosz és francia nyelvből, illetve ukrán nyelv és irodalomból azonban továbbra is jelentősen le vagyunk maradva az ukrainai átlagtól, és az említett három kivételtől eltekintve a többi tantárgyból is az átlag alatt szerepeltek a kárpátaljaiak (1. táblázat).

A leggyengébb eredményt elért felvételizők mellett a legjobb mutatókat produkálók arányát megvizsgálva a kárpátaljai adatok szintén nem tűnnek túl kedvezőnek. 2012-ben a kárpátaljaiak körében minden tárgyból kevesebb volt a kiemelkedő eredményeket felmutatók aránya, mint az országos átlag, s 2013-ban is csupán kémiából, biológiából és világirodalomból értek el valamivel többen 180 pontnál magasabb eredményt, mint az ukrainai átlag. 2014-ben az említett három tárgy mellett angolból is többen teljesítettek 180 pont fölött Kárpátalján, mint az országos átlag (2. táblázat).

Az sem megnyugtató, hogy a legtöbb tantárgyból a kárpátaljaiak végeztek több éven át az élen a tekintetben, hogy melyik régióban a legmagasabb a 124 pont alatt teljesítők aránya, ellenben abban a listában, ahol a 180 pont fölött teljesítők arányát rangsorolták, régióink végzőseinek csupán kivételesen sikerült az élmezőnybe kerülniük (3. táblázat).

Azt is ki tudjuk számítani a nyilvánosságra hozott adatok alapján, hogy tantárgyanként hányan kértek magyar nyelvű feladatlapot (4. táblázat).

2. táblázat. A legalább 180 pontot elérők aránya országos átlagban és Kárpátalján a 2012., 2013. és 2014. független tesztelés eredményei alapján

(Forrás: a <http://testportal.gov.ua/reports/> honlapon közzétett éves beszámolók)

Év	2012		2013		2014	
Tantárgy	Legalább 180 pontot elért (a tesztet írtak %-ában)					
	Országosan	Kárpátalján	Országosan	Kárpátalján	Országosan	Kárpátalján
ukrán nyelv és irodalom	7,94	6,23	7,82	6,36	8,05	6,80
Ukrajna története	7,79	6,49	7,64	6,28	7,56	6,28
matematika	8,56	5,40	7,75	6,11	8,21	6,45
egyetemes történelem	8,70	1,67	7,69	6,25	7,25	4,38
fizika	8,24	4,96	7,27	5,57	7,17	6,45
kémia	7,45	7,42	7,82	9,35	8,06	8,58
biológia	8,24	7,81	7,38	7,72	8,07	8,07
földrajz	7,45	5,37	7,73	6,79	7,73	6,21
angol nyelv	7,55	4,83	7,58	4,95	8,28	8,55
francia nyelv	7,14	0,00	11,76	0,00	8,33	0,00
német nyelv	7,57	3,63	15,38	5,45	9,13	4,67
orosz nyelv	8,70	1,67	7,69	1,10	7,74	5,06
világirodalom	–	–	7,61	8,40	7,54	10,05

Arányaiban messze a legtöbben egyetemes történelemből ragaszkodtak a magyar nyelvű feladatlapokhoz. A többi tárgyból jóval kevesebben választották a magyar nyelvű megmérettetést. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy évről évre csökken azoknak az abszolút száma, akik magyar nyelvű tesztfeladatot töltenek ki (1. ábra).

3. táblázat. A kárpátaljai vizsgázók helyezése a 124 pontnál kevesebbet, illetve a legalább 180 pontot elért vizsgázók aránya alapján összeállított regionális rangsorban a 2012., 2013. és 2014. független tesztelés eredményei alapján

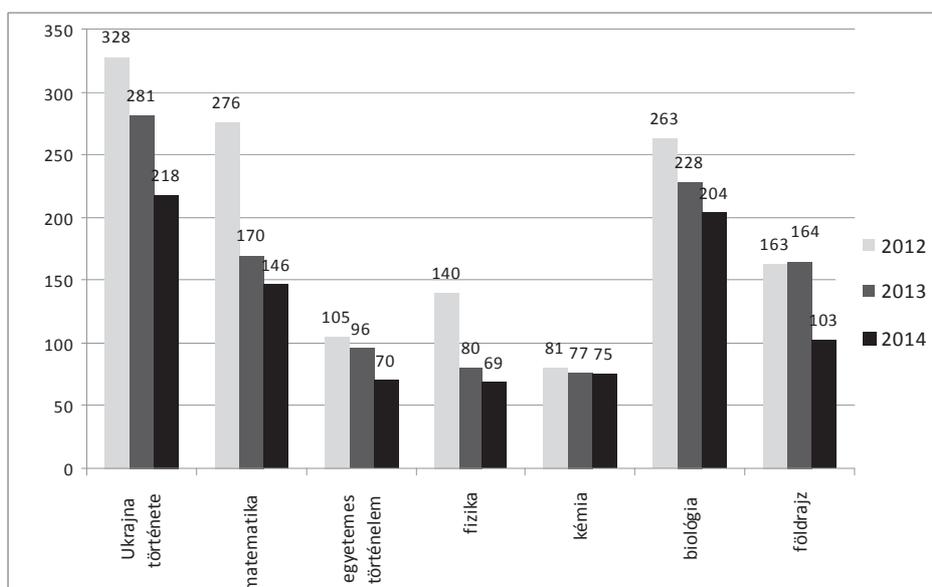
(Forrás: a <http://testportal.gov.ua/reports/> honlapon közzétett éves beszámolók)

Év	2012		2013		2014	
	kevesebb, mint 124	180-nál több pont	kevesebb, mint 124	180-nál több pont	kevesebb, mint 124	180-nál több pont
ukrán nyelv és irodalom	1.	18.	1.	19.	1.	14.
Ukrajna története	1.	18.	1.	19.	1.	17.
matematika	1.	26.	1.	19.	7.	17.
egyetemes történelem	4.	27.	8.	19.	17.	26.
fizika	10.	26.	22.	18.	19.	14.
kémia	8.	11.	1.	6.	16.	10.
biológia	3.	12.	1.	8.	2.	10.
földrajz	1.	25.	2.	13.	2.	17.
angol nyelv	1.	26.	11.	26.	7.	7.
francia nyelv	2.	25.	3.	27.	6.	27.
német nyelv	1.	20.	1.	23.	15.	21.
orosz nyelv	4.	27.	3.	24.	1.	19.
világirodalom			16.	9.	6.	3.

4. táblázat. A tesztelésen részt vettek közül magyar nyelvű tesztlapot kérők száma és aránya Kárpátalján 2012-ben, 2013-ban és 2014-ben

Tantárgy	2012		2013		2014	
	fő	%	fő	%	fő	%
Ukrajna története	328	6,57	281	6,71	218	5,98
matematika	276	7,73	170	5,38	146	5,29
egyetemes történelem	105	36,84	96	30,00	70	23,57
fizika	140	12,51	80	8,10	69	7,06
kémia	81	7,44	77	6,54	75	6,31
biológia	263	8,83	228	8,30	204	7,73
földrajz	163	6,14	164	7,84	103	6,39

1. ábra. A független tesztelésen magyar nyelvű tesztet kérők abszolút száma 2012–2014-ben

A tesztközpont központi honlapján az egyes iskolák szerint is megtekinthetők a 2014. évi független tesztelés eredményei. Pallay Katalin (2014) a Beregszász városában működő középiskolák diákjainak eredményeit mutatja be, és arra hívja fel a figyelmet, hogy a magyar tannyelvű iskolák végzőseinek jelentős része be sem jelentkezik a független tesztelésre, mert Magyarországon szeretné folytatni tanulmányait.

Az oktatás színvonalával kapcsolatos annak a problémának az alapsabb elemzése és kezelése is, mely az egyes iskolatípusokban folyó oktatás minőségével kapcsolatos. Kutatásaink eredményei egyértelműen rávilágítanak ugyanis arra, hogy a nyelvi nevelés területén jelentős különbségek vannak az úgynevezett tehetséggondozó intézmények (gimnáziumok, egyházi líceumok), a városi hagyományos középiskolák, illetőleg a falusi középiskolák között (Beregszászi 2004, Beregszászi–Cserniczkó 2004a, 2004b). Az, hogy a tanuló milyen típusú intézményben készül az érettségire, erősebb összefüggést mutatott a nyelvi ítéletalkotással és produkcióval, mint például a szülők iskolai végzettsége (Beregszászi 2004). Az iskolatípusok és az egyes

vizsgált iskolák közötti színvonal és hatékonyság terén kimutatható eltérésekre világít rá a Ferenc Viktória (2014) által bemutatott kutatás is.

Az iskolatípusok közötti hasonló különbségek sejlenek a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ) tantárgyi vetélkedőinek iskolák szerinti eredményeit összesítő mutatókból is, s nyilván az iskolatípusok eredményei közötti jelentős eltérések indokolják, hogy a KMPSZ egy ideje külön kategóriában versenyezteti tanulmányi vetélkedőin a gimnáziumok és líceumok, illetve a hagyományos középiskolák növendékeit. Ha azokat a mutatókat elemeznénk, melyek azt foglalják össze, mely iskolákból hányan jelentkeztek 2008 óta az úgynevezett független tesztelésre, illetve hányan tettek le sikerrel ezeket a vizsgákat, vagy hogy a különböző intézményekből milyen sikeresen felvételiztek a végzősök magyarországi egyetemekre, főiskolákra, az iskolatípusok közötti számottevő eltérések minden bizonnyal ez esetben is kirajzolódhatnak. Közben egyik oldalról pozitívan kell értékelnünk, hogy a gimnáziumok és líceumok diákjai sikeresen veszik a felvételi jelentette akadályokat, meg kell jegyeznünk: hosszú távon nem lehet olyan iskola-rendszert fenntartani, ahol csupán az, hogy melyik középiskolát választja a szülő gyermekének, egyben kijelöli továbbtanulási esélyeit is.

Oktatásunknak azon a téren is előre kell lépnie, hogy a valós életben (is) hasznosítható ismereteket közvetítsenek, minél magas színvonalon (Beregszászi 2012). Egyelőre ugyanis iskoláink még mindig a nagy mennyiségű lexikális tudás bifláztatását tekintik szinte egyetlen feladatuknak, a kulcskompetenciák fejlesztésére azonban alig jut figyelem. 2010 tavaszán 107 kárpátaljai magyar egyetemista és főiskolás töltött ki egy olyan feladatlapot, melyet a nemzetközi PISA-tesztek olvasásértési és problémamegoldó feladataiból állítottak össze. Első- és harmadéves felsőoktatási hallgatók meglehetősen alacsony eredményt értek el ezen kulcskompetenciákat mérő sztenderdizált teszten. A szövegértési feladatokon összesítésben 69%-os, a problémamegoldó feladatokkal azonban mindössze 43%-os hatékonysággal boldogultak a hallgatók (Badó 2010). Mindez arra mutat rá, hogy iskolaendszerünk épp az olyan lényeges készségeket és képességeket nem alakítja és fejleszti megfelelő módon, melyekre a mindennapokban, az önálló tanulás, információszerzés és -feldolgozás során van szükség.

Nem sok olyan kutatási eredménnyel rendelkezünk, amelyek révén a kárpátaljai magyar oktatás hatékonyságáról, színvonaláról nemzetközi összehasonlításban is képet kaphatunk. Ennek egyik oka, hogy Ukrajna nem vesz részt az összehasonlító céllal készülő olyan nemzetközi felmérésekben, mint például a PISA (lásd Ferenc 2014: 189). A közelmúltban azonban mégis készült egy olyan vizsgálat, amely Románia, Szlovákia, Szerbia és Ukrajna magyarok lakta régióiban működő néhány iskolában mérte fel a 4. osztályos tanulók iskolai teljesítményét (Papp 2014). A 2003-ban nem reprezentatív mintán végzett kutatás adataiból kiderül, hogy Kárpátalján mind a magyar, mind az ukrán tannyelvű iskolák tanulói „egyaránt gyengén teljesítenek” (Papp 2014: 100). A kárpátaljai iskolások csupán a szlovákiai gyerekek eredményeinél teljesítettek jobban, ám így sem sikerült elérniük az átlagos eredmény szintet (Papp 2014: 99). Az adatok arra is rámutatnak, hogy Kárpátalján „a többségi fiatalok messze lekörözik nemcsak a szintén ukránul tanuló magyarokat, hanem azokat is, akik anyanyelven tanulnak. Erre talán némi vigaszt jelenthez az, hogy az anyanyelven tanuló magyarok egyértelműen jobban teljesítenek, mint azok, akik többségi nyelven tanulnak” (Papp 2014: 103). Azaz: a felmérésbe bevont kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák tanulóinak eredményei elmaradnak ukrán anyanyelvű kortársaikéhoz képest (Papp 2014; lásd még: Ferenc 2014).

A magyar tannyelvű iskola csak akkor lehet vonzó és sikeres, ha hasznos(ítható) tudást közvetít, s ezt jól, magas színvonalon és hatékonyan teszi. A fentiek alapján pedig egyértelmű: e téren van feladatunk bőven. Alapvető érdekünk a kárpátaljai magyar iskolákban folyó oktatás valós adatokon nyugvó, átfogó tudományos áttekintése, összehasonlító elemzése. Az empirikus kutatási adatok alapján olyan programok dolgozhatók ki, amelyek révén javítható az oktatómunka hatékonysága, növelhető az oktatás színvonala, eredményessége, növekedhet iskoláink presztízse. Ez mindannyiunk érdeke.

IRODALOM:

- Badó András 2010. *A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola hallgatóinak szövegértése egy empirikus vizsgálat adatainak tükrében*. Diplomamunka. Beregszász: kézirat.

- Bárány Erzsébet – Huszti Ilona – Fábián Márta 2011. Második és idegen nyelv oktatása a beregszászi magyar iskolák 5. osztályában: a motiváció és nyelvi készség összefüggése az oktatáspolitikai tényezőkkel. In: Hires-László Kornélia, Karmacs Zoltán és Márku Anita szerk. *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban: a 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai*, 145–154. Budapest–Beregszász: Tinta Könyvkiadó–II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete.
- Beregszászi Anikó 2002. A kárpátaljai magyarság nyelvhasználati sajátosságai a nyelvi tervezés szemszögéből. *isebbségkutatás* 2002/2: 368–375.
- Beregszászi Anikó 2004. Anyanyelvoktatásunk hatékonyságáról. In: Beregszászi Anikó – Csernicskó István szerk. *Tanulmányok a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*, 77–96. Ungvár: PoliPrint.
- Beregszászi Anikó 2012. *A lehetetlent lehetni. Tantárgy-pedagógiai útmutató és feladatgyűjtemény az anyanyelv oktatásához a kárpátaljai magyar iskolák 5–9. osztályában*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István – Orosz Ildikó 2001. *Nyelv, oktatás, politika*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2004a. Egy új iskolatípus mint társadalmi és nyelvi strukturáló tényező? *Magyar Nyelv C/2*: 195–203.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2004b. *...itt mennyit ér a szó? Írások a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*. Ungvár: PoliPrint.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2007. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokról. In: Csernicskó István – Márku Anita szerk. *Hiába repülsz te akárhová... Segédkönyv a kárpátaljai magyar nyelvjárások tanulmányozásához*, 7–96. Ungvár: PoliPrint.
- Beregszászi Anikó – Márku Anita 2003. A kárpátaljai magyar középiskolások nyelvhasználatáról. In: Csernicskó István szerk. *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*, 179–207. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Főiskola.
- Braun László – Csernicskó István – Molnár József 2010. *Magyar anyanyelvű cigányok/romák Kárpátalján*. Ungvár: PoliPrint.
- Csernicskó István 2010. *Megtanulunk-e ukránul? A kárpátaljai magyarok és az ukrán nyelv*. Ungvár: PoliPrint.
- Csernicskó István 2013. *Államok, nyelvek, államnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010)*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Csete Örs – Papp Z. Attila – Setényi János 2010. Kárpát-medencei magyar oktatás az ezredfordulón. In: Bitskey Botond szerk. *Határon túli magyarság a 21. században*, 125–165. Budapest: Köztársasági Elnöki Hivatal.
- Fábián Márta – Huszti Ilona – Lizák Katalin 2005. Az angol nyelv oktatásának helyzete Kárpátalja magyar tannyelvű iskoláiban. *Közoktatás* 12/1: 4–8.
- Fedinec Csilla 1999. *Fejezetek a kárpátaljai magyar közoktatás történetéből (1938–1991)*. Budapest: Nemzetközi Hungarológiai Központ.

24 • Csernicsekó István

- Ferenc Viktória 2009a. Kárpátaljai magyar diákok az ukrain emelt szintű érettségi útvonalon. In: Kötél Emőke szerk. *PhD konferencia. A Tudomány Napja tiszteletére rendezett konferencia tanulmányaiból*, 199–213. Budapest: Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium.
- Ferenc Viktória 2009b. Utak és útvonalak a többnyelvűség keresésében. In: Kötél Emőke – Szarka László szerk. *Határhelyzetek II. Kultúra, oktatás, nyelv, politika*, 215–240. Budapest: Balassi Intézet – Márton Áron Szakkollégium.
- Ferenc Viktória 2014. Ami a nemzetközi mérésekben nem látszik: tanulói kompetenciák Kárpátalján *Kisebbségkutatás* 2014/4: 188–221.
- Hires-László Kornélia 2011. A kárpátaljai magyarság közoktatási intézményei a 2009-es évben – az Oktatási kataszter elemzése. In: Kötél Emőke szerk. *Kataszter – Kárpátalja. Gyorsjelentés. A Kárpát-medence magyar oktatási és tudományos intézményei – adatbázisfrissítés, 2009*, 23–41. Budapest: Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium.
- Husztai Ilona 2014. A kárpátaljai nyelvpedagógia fejlődése az elmúlt tíz évben. *Közoktatás* XIX/3–4: 21–23.
- Husztai Ilona – Fábián Márta – Bárány Erzsébet 2009. Differences between the processes and outcomes in third graders' learning English and Ukrainian in Hungarian schools of Beregszász. In: Nikolov Marianne ed. *Early learning of modern foreign languages: Processes and outcomes*, 166–180. Bristol: Multilingual Matters.
- Husztai Ilona – Fábián Márta – Bárány Erzsébet 2010. Fifth graders' receptive skills in English and Ukrainian. *Acta Beregsasiensis* IX/2: 153–162.
- Husztai Ilona – Fábián Márta 2014. Az ukrán és angol nyelv tanításának összehasonlító elemzése beregszászi magyar iskolákban végzett kutatások alapján. In: Bárány Erzsébet, Csernicsekó István szerk. / *Елизавета Барань, Степан Черничко ред., Українсько-угорські міжмовні контакти: минуле і сучасність. Матеріали міжнародної наукової конференції / Az ukrán–magyar nyelvi kapcsolatok múltja és jelene. Nemzetközi tudományos konferencia előadásai*, 109–119. Ungvár: Видавництво В. Падяка, 2014.
- Molnár Anita 2009a. Tannyelv, nemzeti identitás és a nyelvek presztízse – egy Kárpátalján végzett kutatás margójára. In: Borbély Anna, Vančoné Kremmer Ildikó és Hattyár Helga szerk. *Nyelvideológiák, nyelvi attitűdök és sztereotípiák*, 439–446. Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra: MTA Nyelvtudományi Intézet, Gramma Nyelvi Iroda, Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar, Tinta Kiadó.
- Molnár Anita 2009b. Tannyelv és nemzeti identitás kapcsolata egy 2006-os felmérés tükrében. In: Karmacsai Zoltán és Márku Anita szerk. *Nyelv, identitás és anyanyelvi nevelés a XXI. században*, 122–127. Ungvár: PoliPrint.
- Molnár Anita 2010a. A tannyelv hatása a magyar nyelv helyzetére Kárpátalján. In: Garaczi Imre – Szilágyi István szerk. *A kultúra, a tudomány és a nemzet helyzete a Kárpát-medencében*, 189–201. Veszprém: Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány.
- Molnár Anita 2010b. Magyar vagy ukrán tannyelvű iskola? A tannyelv lehetséges következményeiről Kárpátalján. In: Fábri István – Kötél Emőke szerk. *Határhelyzetek*

3. *Önmeghatározási kísérletek: hagyományőrzéstől a nyelvi identitásig*, 186–212. Budapest: Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium.
- Molnár Anita 2010c. Nyelvi ideológiák és nyelvválasztás összefüggéseiről a kárpátaljai magyarok körében. In: Kozmács István, Vančioné Kremmer Ildikó szerk. *Közös jövőnk a nyelv II. Nyelvtudomány és pedagógia, Tudomány az oktatásért – oktatás a tudományért, Veda pre vzdelanie – vzdelanie pre vedu, Science for Education – Education for Science. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre Fakulta stredoEurópskych štúdií*, 53–63. Nyitra: Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara.
- Molnár Eleonóra – Orosz Ildikó 2009. *Oktatás határon*. Ungvár: KMKSZ.
- Orosz Ildikó 1992. Non scholae, sed vitae... A kárpátaljai magyar anyanyelvű oktatás helyzete 1944 után. In: *Extra Hungariam. A Hatodik Síp antológiája*, 52–63. Budapest–Ungvár: Hatodik Síp.
- Orosz Ildikó 1995. *A magyar nyelvű oktatás esélyei Kárpátalján*. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó.
- Orosz Ildikó 2001. A kárpátaljai magyar érettségizők továbbtanulási szándékairól egy reprezentatív szociológiai felmérés adatai alapján. *UngBereg Pánsíp Almanach* 2001: 101–108.
- Orosz Ildikó 2005. *A magyar nyelvű oktatás helyzete Kárpátalján az ukrán államiság első évtizedében (1989–1999)*. Ungvár: PoliPrint.
- Orosz Ildikó 2007. *A függetlenségtől a narancsos forradalomig. A kárpátaljai magyarság helyzete a független Ukrajnában (1991–2005)*. Ungvár: PoliPrint.
- Orosz Ildikó 2012. *Két évtized távlatából*. Ungvár: PoliPrint.
- Orosz Ildikó és mtsai 2010. *Beszámoló a „Magyarok oktatási-képzési stratégiája Kárpátalján az új ukrán oktatáspolitikai törekvések fényében*. http://www.htmtop.mtaki.hu/palyamunka_pdf_2010/2009C00109CS_kutatasi_beszamolo.pdf
- Orosz Ildikó – Beregszászi Anikó – Csernicskó István – Bátyi Szilvia 2011. A magyar oktatás Kárpátalján. In: Bartha Csilla – Nádor Orsolya – Péntek János szerk. *Nyelv és oktatás kisebbségben: Kárpát-medencei körkép*, 213–277. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Orosz Ildikó – Csernicskó István – Ambrus Pál – Kristofóri Olga 2012. *A kárpátaljai magyar nyelvű/nyelvi oktatás stratégiai kérdései*. In: Orosz Ildikó: *Két évtized távlatából*, 67–242. Ungvár: PoliPrint.
- Pallay Katalin 2014. A 2014. évi külső független tesztelés eredményei Beregszászban. *Közoktatás* XIX/3–4: 11–14.
- Papp Z. Attila 2010a. A kárpátaljai magyar nyelvű oktatás rendszere és néhány aktuális kihívása 2009-ben. In: Fedinec Csilla és Mikola Vehes főszerk. *Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra*, 480–498. Budapest: Argumentum–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete.
- Papp Z. Attila 2010b. Itt és ott: integrációs kihívások a magyarországi kisebbségi és a határon túli magyar oktatásban. *Regio* 2010/4: 73–108.
- Papp Z. Attila 2012. Kisebbségi magyarok oktatási részvételének értelmezési lehetőségei. *Educatio* 24/1: 3–23.

26• Cserniczkó István

- Papp Z. Attila 2014. Iskola és képesség. Egy 2013-as pilot kutatás tanulságai. *Kisebbségkutatás* 2014/4: 93–125.
- Séra Magdolna 2009. Képzlet és valóság találkozása a kárpátaljai magyar szülők tannyelv-választási döntéseiben. In: Karmacsi Zoltán és Márku Anita szerk. *Nyelv, identitás és anyanyelvi nevelés a XXI. században*, 154–157. Ungvár: PoliPrint.
- Séra Magdolna 2010a. Érvek és ellenérvek az iskolai tannyelv-választásban (avagy az oktatáspolitikai változások hatása a kárpátaljai magyar közösségre, irányított beszélgetések alapján). In: Fábri István – Kötél Emőke szerk. *Határhelyzetek 3. Önmeghatározási kísérletek: hagyományőrzéstől a nyelvi identitásig*, 161–185. Budapest: Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium.
- Séra Magdolna 2010b. Magyar vagy ukrán? Érvek és ellenérvek a szülők tannyelv-választási döntéseiben. In: Garaczi Imre – Szilágyi István szerk. *A kultúra, a tudomány és a nemzet helyzete a Kárpát-medencében*, 204–212. Veszprém: Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány.
- Séra Magdolna 2014. Iskolai tannyelv-választás Szlovákiában és Kárpátalján. *Közoktatás* XIX/3–4: 17–20.
- Tóth Mihály 2008. Рефлексії на публікації про угорців Закарпаття, або Кому порозумітися стає дедалі важче. *Дзеркало тижня* № 36 (27 вересня – 3 жовтня 2008). <http://www.dt.ua/3000/3300/64177>
- Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів у 2012 р.* Київ: Український центр оцінювання якості освіти, 2012.
- Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів у 2013 р.* Київ: Український центр оцінювання якості освіти, 2013.
- Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів у 2014 році.* Том 1. Київ: Український центр оцінювання якості освіти, 2014.